

RÅD FÖR BARN OCH UNGDOMARS MEDVERKAN I LANTBRUKSARBETE

Peter Lundqvist & Catharina Alwall Svennefelt

Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi (AEM), SLU Alnarp

Slutrapport 080716

Sammanfattning

Råd och riktlinjer för barn och ungdomars medverkan i lantbruksarbete, anpassade till arbetsmiljölagstiftning och baseras på lämpliga arbetsuppgifter i relation till barn och ungdomars ålder, fysiska och psykiska mognad. En referensgrupp inrättades och ett internationellt samarbete etablerades med the National Children's Center for Rural and Agricultural Health and Safety i USA. Projektet inleddes med en enkätundersökning gällande barns medverkan i lantbruksarbete och eventuella olycksfallsrisker. Studien visade att av de familjer som hade barn i åldrarna 7–18 var det nära 87 % av dessa där barnen deltog i lantbruksarbetet. Resultaten från enkätstudien redovisades och diskuterades i referensgruppen och med enkäten som underlag togs beslut om att utarbeta rekommendationer för barn & ungdomar med tyngdpunkt på gårdar med djurproduktion (mjölk, gris och häst). Barn och ungdomars säkra arbete (BUSA) är det gemensamma koncept som rekommendationerna följer: <http://www.jbt.slu.se/nmaoh/barn/>

Inledning

Lantbruket tillhör de farligaste branscherna i arbetslivet. Enligt Jordbruksverket (2007) är det farligare att arbeta i lantbruket jämfört med de flesta andra yrken. I denna statistik är då inte inberäknat de minderåriga barn och ungdomar som förolyckas eller skadas i lantbruksmiljöer. Lantbruket är på många sätt unikt - inte minst då det inte bara är en arbetsplats utan även hem- och uppväxtmiljö för barn och ungdomar. Barn och ungdomar på landsbygden börjar hjälpa till i lantbruksarbetet från tidig ålder. Arbetsmiljöverkets föreskrift (AFS 1996:1) visar att man är medveten om detta, då man speciellt exemplifierar lantbruksarbete. I föreskriftens § 2 ställs också krav på den som handleder/ansvarar för barn och ungdomars arbete: "den minderårige skall ha genomgått den utbildning och ha tillgodogjort sig den instruktion och fått de upplysningar om det aktuella arbetet som behövs från skyddssynpunkt och med hänsyn till den minderåriges ålder och mognad". Det sägs dock inget, inte ens i kommentarerna, hur föräldrar eller andra skall genomföra utbildning, instruktion och upplysningar - vilket lägger ett mycket stort ansvar på dessa personer.

Föreliggande projekt avser att utarbeta råd och riktlinjer för barn och ungdomars medverkan i lantbruksarbete. Dessa råd ska anpassas till gällande svensk arbetsmiljölagstiftning och baseras på lämpliga arbetsuppgifter i relation till barn och ungdomars ålder, fysiska och psykiska mognad osv.

Genomförande

Svenskt och internationellt nätverk

Till projektet knöts en referensgrupp bestående av representanter från Räddningsverket, Högskolan Borås, FarmarBus/LRF, Högskolan Kristianstad, Arbetsmiljöverket, LRF Skolkontakt, Blå Stjärnan samt SLU.

Ett internationellt samarbete etablerades med the National Children's Center for Rural and Agricultural Health and Safety i Marshfield, Wisconsin vilka bl a utvecklat North American Guidelines for Children's Agricultural Tasks (NAGCAT).

(http://marshfieldclinic.org/nfmc/pages/default.aspx?page=nccrahs_welcome & www.nagcat.com)

Barns medverkan i lantbruksarbete - enkätstudie

Projektet inleddes med en mindre enkätundersökning till 420 lantbrukarfamiljer gällande barns medverkan i lantbruksarbete och eventuella olycksfallsrisker. Studien använde LRF:s medlemsregister och fick en svarsfrekvens blev 78% (326 svar). Av dessa svar framkom att 261 (80 %) av familjerna hade barn i åldrarna 7-16 år. Vidare framkom att 226 (nära 87 %) av dessa gårdar hade barn som deltog i lantbruksarbete med olika produktionsinriktningar såsom spannmålsodling, djurproduktion (mjölk, nötkött, gris, fjäderfä, får och hästar) samt trädgårdsodling. På frågan hur ofta barnen deltog i lantbruksarbete, framkom det att mer än hälften deltog varje vecka och 13 % arbetade varje dag .

Det fanns också frågor om vilka arbetsuppgifter som barnen deltog i och det var något som varierade ganska mycket. Inom djurproduktionen (75 % av deltagande familjer hade djurproduktion) var det tydligt att barnen deltog tämligen ofta i arbetet. Vad gäller de yngsta grupperna (7-10 och 11-13 år) deltog dessa ofta i arbetsmoment som t ex utfodring, ströhantering samt djurhantering. Bland de äldre barnen (14-16 samt 16 +) var dessa arbetsuppgifter ännu mer mera frekventa (Tabell 1).

Tabell 1. Exempel på arbetsmoment som utfördes av barn på gårdar med djurproduktion *.

Typ av arbetsmoment	Åldersgrupp			
	7 – 10	11-13	14 – 16	16 +
Utfodring	15,1	18,1	20,5	20,5
Ströhantering	15,8	13,9	19,7	18,5
Djurhantering	13,5	17,4	23,9	23,2
Gödselhantering	6,2	5,8	10,8	6,6
Mjölknings	1,5	1,2	3,5	6,6
Insamling av ägg	3,1	1,2	1,2	1,9
Arbete med stängsel	10,8	10,8	19,7	18,5
Högtryckstvätt	1,9	3,9	12,0	13,1
Annat kring djurprod.	1,2	2,3	2,7	1,5

* Procentandelen refererar till alla deltagande familjer i studien (inte bara de med djur)

Vad gäller trädgårdsarbete var det vanligast att klippa gräs, rensa ogräs, manuellt skördearbete eller att klippa buskar.

Det var inte så vanligt att barn under 14 år arbetade på gårdarna. Det mest anmärkningsvärda var kanske att 12% av barnen i åldersgruppen 11-13 år körde traktor. Även i den allra yngsta gruppen (7-10 år) rapporterades om barn som utförde tämligen farliga arbetsmoment. Det mest populära arbetet bland de äldre barnen var traktorkörning (ca 25% vardera i grupperna över 14 år) samt närliggande arbetsmoment som pressning av hö och halm. Ganska många barn deltog i underhållsarbeten med maskiner, verkstadsarbete samt användning av högtryckstvätt. Ett positivt tecken var att ingen familj rapporterade att barn hanterade bekämpningsmedel (Tabell 2).

Tabell 2. Exempel på arbetsmoment som utfördes av barn på gårdar med spannmålsproduktion *

Typ av arbetsmoment	Åldersgrupp			
	7 – 10	11-13	14 – 16	16 +
Verkstadsarbete	2,7	2,7	8,5	10,4
Underhåll/reparation av maskiner	1,9	3,5	13,1	14,7
Högtryckstvätt	2,3	3,5	13,1	14,7
Pressning av hö / halm	3,5	6,6	16,2	18,5
Arbete med spannmålshantering	0,8	1,9	4,6	6,9
Traktorkörning	3,5	12	24,7	25,1
Potatissättning (med maskin)	2,7	1,5	2,3	3,5
Sortering av potatis	1,2	2,3	1,9	1,9
Hantering av bekämpningsmedel	0	0	0	0

** Procentandelen refererar till alla deltagande familjer i studien (inte bara de med spannmålsproduktion)*

Enkätstudien innehöll också frågor om vilka arbetsmoment som barnen utförde med eller utan tillsyn och handledning, erfarenheter kring olycksfalls- och hälsorisker osv. Slutligen fanns en fråga om vilket stöd man önskade för att kunna stärka säkerhet och hälsoaspekter för barn i lantbruksmiljöer. De svar som gavs pekade på behov av informationsmaterial, gårdsvandringar samt rådgivningsmaterial kombinerat med utbildning.

Prioriteringar och inledande arbete

Resultaten från enkätstudien redovisades och diskuterades i referensgruppen och med enkäten som underlag togs beslut om att utarbeta rekommendationer för barn & ungdomar med åldersanpassade råd (7 - 16+, med tyngdpunkt på ålderskategorin 13 - 16+) med fokus på arbete på gårdar med djurproduktion (häst, gris & mjölk).

Projekt- & referensgruppen enades också om att börja utarbeta modellen/utformningen av rekommendationerna inom hästområdet (ett arbete som är aktuellt och olycksdrabbat och där rekommendationer efterfrågas).

En preliminärversion för arbete med häst (i lantbruksmiljö) innehöll följande delar: a) Ordning och reda, b) Stallklädsel, c) Utfodring, d) Skötsel av hästen, e) Leda häst, f) Utgödsling och ströning, g) Hämta häst från hagen, h) Bakgrundsfakta till rekommendationerna, i) Bilaga - Första hjälpen samt j) Bilaga - Rätt arbetsteknik. Denna preliminärversion testades i familjer med hästar i lantbruksmiljö och blev därefter reviderad efter de synpunkter som framkom.

Även i den fortsatta utvecklingsprocessen lades ner stort förankringsarbete med berörda inom respektive bransch, t ex genomfördes en tvådagars workshop på DeLaval i Hamra inför framtagandet av rekommendationer för "Mjölkgården".

Barn och ungdomars säkra arbete (BUSA)

Barn och ungdomars säkra arbete (BUSA) är det gemensamma koncept som rekommendationerna följer och för närvarande ligger dessa på en gemensam hemsida: <http://www.jbt.slu.se/nmaoh/barn/>

På hemsidan möts besökaren av följande information:

.....

Barn och ungdomars säkra arbete (BUSA)

Barn och ungdomar som växer upp i lantbruksmiljö deltar mer eller mindre i olika arbetsuppgifter, beroende på ålder, mognad och intresse om de ges möjlighet. Det är dock en ansvarsfull uppgift att som förälder kunna avgöra vad som är lämpliga uppgifter och hur mycket de kan klara av att göra. Det är inte lätt att finna en lämplig nivå då det inte finns något material som belyser dessa frågeställningar.

Temagrupp Arbetsvetenskap vid SLU Alnarp har utarbetat råd för barn och ungdomar när de deltar i djurskötseln på grisgården, mjölkgården och på hästgården, samt trädgårdsarbete med finansiellt stöd från Stiftelsen Lantbruksforskning (SLF).

Detta arbete kan betraktas som en guide i säkerhetsarbetet gällande barn och ungdomar i lantbruket. Dessa råd är en resurs som utvecklats för att hjälpa föräldrar att välja och utforma arbetsuppgifter för deras barn och ungdomar i åldrarna 7- 18 år som bor eller arbetar i gårdsmiljöer. Råden kan hjälpa till att besvara frågor som föräldrar ofta har gällande deras barns medverkan i lantbruksarbete t ex:

- Vid vilken ålder är mina barn mogna att delta i olika arbetsuppgifter på gården?
- Vilka faktorer bör jag beakta när jag beslutar mig för att låta mitt barn utföra ett lantbruksarbete

Genom att följa råden i varje arbetsmoment uppmärksammas föräldern på barnens förmågor, Arbetsmiljöverkets regler för hur barn och ungdomar får arbeta, iaktta faror, kunskaper om hur mycket tillsyn som behövs etc. Syftet är genom diskussion mellan vuxen och minderårig bidra till en ökad medvetenhet för olika säkerhetsaspekter kring djurhantering och därmed minska risken för skador och ohälsa hos minderårig. Råden kan också vara till nytta för andra yrkesverksamma som kommer i kontakt med föräldrar inom lantbruket, när det gäller att ge stöd till frågor om barns medverkan i arbetet.

Ytterligare information: **Catharina Alwall**, tel: 040-415498, e-post: Catharina.Alwall@ltj.slu.se eller **Peter Lundqvist** tel: 040-415495, e-post: Peter.Lundqvist@ltj.slu.se

Nedan följer råd för barn och ungdomar när de deltar i

[skötseln på grisgården](#)

[skötseln på mjölgården](#)

[skötseln på hästgården](#)

[trädgårdsarbetet](#)

.....

Rekommendationernas upplägg och användning

De rekommendationer som utarbetats för gris-, mjölk- och hästgården följer alla ett gemensamt koncept:

1. Inledande frågeställning ”Är ditt barn redo för arbetsuppgiften? – instruktion”
2. Kopplingar till lagstiftning och forskning
3. Förslag på hur rekommendationerna kan användas i lantbrukarfamiljen och andra som kommer i kontakt med lantbrukarfamiljer, t ex i sin yrkesroll
4. Ett antal rekommendationer (beroende på produktionsinriktning) uppdelade på specifika arbetsmoment med återkommande punkter såsom: Huvudsakliga faror, Tänk på att, Vuxenansvar, Kom ihåg samt Hur mycket tillsyn behövs?
5. Checklista för respektive typ av djurproduktion (gris-, mjölk- och hästgården)
6. Råd gällande Manuell hantering & Lyfta och bära
7. Råd gällande Första hjälpen

Hästgården

Hästgården innehåller rekommendationer enligt följande:

- En guide i säkerhetsarbetet gällande barn i lantbruket - introduktion
- Hjälp barn och ungdomar att arbeta säkert med hästar! - fortsatt introduktion & information om bl a Arbetsmiljöverkets regler
- Säkert arbete med hästar
 - Ordning och reda
 - Stallklädsel
 - Utfodring
 - Skötsel av hästen
 - Leda häst
 - Strö & utgödsling
 - Sopning
 - Hämta häst från hage
- Checklista – hästgården
- Manuell hantering & Lyfta och bära
- Första hjälpen

Grisgården

Grisgården innehåller rekommendationer enligt följande:

- En guide i säkerhetsarbetet gällande barn i lantbruket - introduktion
- Hjälp barn och ungdomar att arbeta säkert med grisar! - fortsatt introduktion & information om bl a Arbetsmiljöverkets regler
- Säkert arbete med grisar
 - Ordning och reda
 - Rätt klädsel
 - Tillsyn
 - Utfodring - suggor
 - Utfodring - smågrisar
 - Manuell utgödsling
 - Ströning
 - Vård och omsorg - smågrisar
 - Djurförflyttning
 - Sopning
 - Högtryckstvättning
- Checklista - grisgården
- Manuell hantering & Lyfta och bära
- Första hjälpen

Mjölkgården

Mjölkgården innehåller rekommendationer enligt följande:

- En guide i säkerhetsarbetet gällande barn i lantbruket - introduktion
- Hjälp barn och ungdomar att arbeta säkert med kor! - fortsatt introduktion & information om bl a Arbetsmiljöverkets regler
- Säkert arbete med kor
 - Ordning och reda
 - Rätt klädsel
 - Tillsyn
 - Mjölkrumsarbete
 - Mjölkning
 - Utfodring - kraftfoder
 - Utfodring - grovfoder
 - Hö
 - Mjölkersättning kalvar
 - Utgödsling
 - Ströning
 - Djurförflyttning
 - Sopning
 - Högtryckstvätt
- Checklista - mjölkgården
- Manuell hantering & Lyfta och bära
- Första hjälpen

Kommunikations- och kunskapsförmedling

Populärvetenskap - exempel

Alwall, C. 2007. Hjälp barn och ungdomar att arbeta säkert med nötkreatur! DeLaval. Stalltipset Nr 1, sid 25. Tumba.

Laholms Tidning Nr 119, 2006. Lantgårdar är farliga. Projektet Busas handbok hjälp för att undvika olyckor, sid 1 + 16-17.

ATL nr 84, 2005. Så gör du gården barnsäker, sid 1 + 12-13

Alwall, C. 2005. Råd för barn och ungdomars medverkan i lantbruksarbete. Programtidning för EM & SM i Plöjning i Alnarp 23-25 September 2005, sid 19.

Medverkan på LRF-möten, Bo på Lantgårdsträffar, LAMK-möten osv där barnsäkerhet i gårdsmiljö diskuterats

Spridning av rekommendationerna

Ambitionen har varit att spridningen ska göras på bästa och effektivaste sätt – direkt ut till lantbrukarfamiljer & andra intressenter. De alternativ som vi förordar är:

- via lantbrukspressen, t ex som bilagor
- som rådgivningsmaterial i den satsning som görs av SLU, JTI & LRF via medel från EU:s medel för landsbygdsutveckling / Jordbruksverket / Jordbruksdepartementet – barn i lantbruksmiljöer har speciellt prioriterats
- pdf-filer för nedladdning på vår hemsida ((<http://www.jbt.slu.se/nmaoh/barn/>), men detta får ses som ett komplement
- en annat kompletterande möjlighet är att varje rekommendation trycks upp som en årskalender, med en rekommendation per månad – vore god PR för den organisation / företag etc som finansierar detta
- slutligen kan man också tänka sig upptryckning av rekommendationer och direktspridning direkt via register, eller via respektive organisation / LRF m fl ?

Internationella publiceringar

Lundqvist, P. & Alwall Svennefelt, C. 2006. Swedish Guidelines for Children's Agricultural Tasks. Lodi, Italy. June 18-21, 2006. International Association of Agricultural Medicine and Rural Health (IAAMRH). Book of abstracts. Page 194.

Alwall Svennefelt, C & Lundqvist, P. 2006. Swedish Guidelines for Children's Agricultural Tasks – Part II. In: Proceedings of the 2006 National Institute for Farm Safety's (NIFS) Annual Conference, "Meeting Challenges Together," June 25-30, Sheboygan, Wisconsin.

Lundqvist, P. & Alwall Svennefelt, C. 2006. Swedish Guidelines for Children's Agricultural Tasks. Lodi, Italy. June 18-21, 2006. International Association of Agricultural Medicine and Rural Health (IAAMRH). Book of abstracts. Page 194.

Alwall Svennefelt, C & Lundqvist, P. 2005. Swedish Guidelines for Children's Agricultural Tasks. In: Proceedings of the 2005 National Institute for Farm Safety's (NIFS) Annual Conference, "Preparing to Prevent" June 26-30, Wintergreen, Virginia.

Lundqvist, P. 2005. Swedish Perspectives on Agricultural Childhood Injury Prevention. In: Proceedings of the 2005 National Institute for Farm Safety's (NIFS) Pre-Conference Workshop, "Childhood Agricultural Injury Prevention" June 25, Wintergreen, Virginia

Alwall Svennefelt, C & Lundqvist P. 2005. Swedish Guidelines for Children's Agricultural Tasks. In: Report from the Eurobaltic seminar. A Safer Work Environment in Agriculture 26-28 May, 2005, Sötåsen, Töreboda. Nordregio.

Alwall Svennefelt, C & Lundqvist P. 2004. Guidelines for Children's Agricultural Tasks. A model to help children do the job safely. In: Proceedings of Nordic Meeting on Agricultural Health, Hamra Farm, Tumba, Sweden, 2004-11-29 --12-01 Inst för jordbrukets biosystem och teknologi, SLU Alnarp, Lantbrukets Arbetsmiljökommitté & NJF

Lundqvist, P. and Alwall, C. 2003. Towards Swedish Guidelines for Children's Agricultural Tasks. In: Proceedings of the International Ergonomics Association XVth Triennial Congress, Volume 1, pp 689-691. August 24-29, 2003. Seoul, Korea.

Lundqvist, P. and Alwall, C. 2003. Swedish Guidelines for Children's Agricultural Tasks. In: Fifth International Symposium - October 19-23, 2003 "Future of Rural Peoples: Rural Economy, Healthy People, Environment Rural Communities", Saskatoon, Saskatchewan, Canada. Proceedings, p M-21-22.

Internationella kontakter

- De internationella kontakterna med the National Children's Center for Rural and Agricultural Health and Safety i Marshfield, Wisconsin har bl a inneburit en möjlighet att vara aktiv i Childhood Agricultural Safety Network (<http://www.childsafety.org/>) – en nätverksorganisation gällande barnsäkerhet i lantbruket i Nordamerika.
- Medverkan i "Setting a Vision for NAGCAT in 2010", 17-18/3, 2005. Milwaukee (utveckling av rekommendationer i Nordamerika)

Behov av fortsatta insatser

Barn i lantbruksmiljö är en utsatt kategori inom vår sektor, vilket bl a Jordbruksverkets rapport (2007) påpekat och Jordbruksdepartementet har speciellt pekat på vikten av att involvera barns säkerhet i den pågående satsningen för en säkrare lantbruksmiljö.

Föreliggande projekt har utarbetat rekommendationer för olika gårdar med djurproduktion. Det är angeläget att dessa rekommendationer får god spridning och även utvärderas i större skala än vad som varit möjligt inom projektet. Det är också angeläget att rekommendationer utarbetas för andra typer av lantbruksföretag, t ex de med fokus på spannmålsproduktion, men även nya former av företagande, t ex inom besöks- och upplevelsenäringen.

Det saknas också fördjupade kunskaper om barn och ungdomars skaderisker och faktiska olycksmönster i lantbruksmiljöer. Ett nytt projekt ”Risker och olyckstillbud med barn och ungdomar i lantbruksmiljö” med finansiering via SLF startas nu upp vid SLU Alnarp, men det kan säkert vara befogat med ytterligare studier med olika fokus, t ex gällande ungdomar och hästar & fyrhjuliga motorcyklar i lantbruksmiljöer.